

CHIZMACHILIK DARSLARINI REJALASHTIRISH METODIKASI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR

Ismoilova Mohirabonu Ilhomjon qizi

Qo'qon davlat universiteti 3-kurs talabasi

Qosimova Nilufar Muratjon qizi

Qo'qonDU San'atshunoslik kafedrasida dotsenti

nilufar_jalilova@mail.ru Com tel: (99)3911391

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada chizmachilik fanini o'qitish jarayonida darslarni rejalashtirish metodikasining nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Chizmachilik darslarini rejalashtirish ta'lim samaradorligini ta'minlovchi asosiy pedagogik jarayonlardan biri bo'lib, u o'quvchilarni grafik savodxonlikka o'rgatish, fazoviy tasavvur va texnik tafakkurni rivojlantirishga yo'naltiriladi.

Kalit so'zlar: chizmachilik, darsni rejalashtirish, metodika, dars konspekti, kompetensiyaviy yondashuv, grafik savodxonlik, fazoviy tasavvur, texnik tafakkur, interfaol metodlar, baholash.

Zamonaviy ta'lim tizimida darslarni samarali tashkil etish va yuqori natijaga erishish o'qituvchining metodik tayyorgarligi hamda rejalashtirish faoliyatiga bevosita bog'liq. Chizmachilik fani texnik va amaliy yo'nalishga ega bo'lib, o'quvchilarda grafik savodxonlik, fazoviy tasavvur, texnik tafakkur hamda muhandislik madaniyatining boshlang'ich ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli chizmachilik darslarini rejalashtirish jarayoni mazkur fan ta'limining samaradorligini ta'minlovchi muhim metodik omil hisoblanadi. Chizmachilik darslari ko'pincha amaliy topshiriqlar bilan bog'liq bo'lgani sababli dars mazmuni aniq va izchil rejalashtirilmasa, o'quvchilar mavzuni tushunishda qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Ayniqsa, proyeksiyalar, kesimlar, qirqimlar, detal va yig'ma chizmalar kabi murakkab mavzularni o'zlashtirish uchun bosqichma-bosqich o'qitish talab etiladi. Shuningdek, darsni rejalashtirish jarayonida o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik holati, qobiliyati va tayyorgarlik darajasi ham hisobga olinishi zarur.

Demak, chizmachilik darslarini rejalashtirish metodikasini ilmiy asosda tashkil etish o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi, amaliy ko'nikmalarini mustahkamlaydi va ta'lim sifatini yuqori darajada ta'minlaydi. Darsni rejalashtirish – bu o'qituvchining ta'lim jarayonini oldindan tashkil etish, dars maqsad va vazifalarini belgilash, o'quv materialini tanlash hamda metod va vositalarni aniqlash faoliyatidir. Chizmachilik fanida rejalashtirish jarayoni quyidagi xususiyatlarga ega:

1. nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash;
2. amaliy grafik topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish;
3. ko'rgazmali va texnik vositalardan foydalanishni oldindan belgilash;
4. vaqtning to'g'ri taqsimlash;

5. o'quvchilarning fazoviy tasavvurini rivojlantirishga yo'naltirish.

Chizmachilik darslarini rejalashtirishning asosiy maqsadi – o'quvchilarda grafik savodxonlikni shakllantirish hamda texnik tafakkurni rivojlantirish orqali ularni amaliy faoliyatga tayyorlashdir. Chizmachilik darslarini rejalashtirish jarayonida umumdidaktik tamoyillarga tayanish muhim hisoblanadi. Ushbu tamoyillar quyidagilar: Dars mazmuni ilmiy asoslangan bo'lishi, chizma standartlari (ESKD, GOST) va texnik talablar bilan mos kelishi zarur. O'quvchilarga beriladigan ma'lumotlar aniq va ishonchli bo'lishi rejalashtirishda asosiy shartdir. Chizmachilik mavzulari bosqichma-bosqich o'rgatiladi. Avval oddiy chiziqlar, geometrik shakllar, proyeksiyalar, so'ngra murakkab kesim va qirqimlar o'rgatiladi. Dars rejasida ushbu izchillik qat'iy saqlanishi kerak. Chizmachilik darslarida ko'rgazmali vositalar muhim rol o'ynaydi. Rejalashtirishda plakat, detal modeli, maket, slayd va video materiallardan foydalanish ko'zda tutilishi zarur. Har bir nazariy mavzu amaliy topshiriq bilan mustahkamlanishi kerak. Rejalashtirishda amaliy mashg'ulotlarga yetarli vaqt ajratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Rejalashtirish jarayonida o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, qobiliyati va qiziqishi hisobga olinishi zarur. Murakkab mavzularni o'qitishda qo'shimcha mashqlar kiritish tavsiya etiladi. Chizmachilik fanini o'qitishda rejalashtirish bir necha bosqichda amalga oshiriladi:

Yillik reja o'quv dasturi asosida tuziladi. Unda:

- a. mavzular ketma-ketligi;
- b. darslar soni;
- c. amaliy va nazariy mashg'ulotlar ulushi;
- d. nazorat ishlari;
- e. ko'rgazmali vositalar va texnik jihozlar ko'rsatiladi.

Yillik rejalashtirish o'qituvchiga ta'lim jarayonini umumiy nazorat qilish imkonini beradi. Choraklik reja yillik rejaga asoslanib tuziladi. Unda mavzular bo'yicha darslar ketma-ketligi, o'quvchilarning egallashi lozim bo'lgan kompetensiyalar, amaliy topshiriqlar va nazorat shakllari belgilanadi.

Kunlik reja-konspekt darsning asosiy hujjati bo'lib, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. dars mavzusi va maqsadi;
2. darsning turi (yangi mavzu, amaliy mashg'ulot, takrorlash);
3. darsning bosqichlari;
4. metod va vositalar;
5. amaliy topshiriqlar;
6. baholash mezonlari;
7. uyga vazifa.

Dars konspekti o'qituvchining darsni aniq va samarali tashkil etishini ta'minlaydi. Darsni rejalashtirishda eng muhim masala – maqsad va vazifalarni to'g'ri belgilashdir. Chizmachilik darsining maqsadi uch yo'nalishda belgilanadi: O'quvchilarga yangi bilim berish va ularni chizma tuzish qoidalariga o'rgatish. Masalan, "Kesimlarni bajarish qoidalarini o'rgatish". O'quvchilarda aniqlik, mehnatsevarlik, tartib-intizom va mas'uliyatni shakllantirish. Fazoviy tasavvur, texnik tafakkur, muammoli fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish.

Maqsadlar kompetensiyaviy yondashuv asosida aniq ifodalansa, dars natijasi samarali bo'ladi.

Chizmachilik darsini rejalashtirishda dars bosqichlari aniq belgilanishi kerak. Odatda chizmachilik darsi quyidagi struktura asosida tashkil etiladi:

1. Tashkiliy qism (davomat, darsga tayyorgarlik).
2. O'tgan mavzuni takrorlash (savol-javob, kichik test).
3. Yangi mavzuni tushuntirish (ko'rgazmali vositalar asosida). Amaliy topshiriq bajarish (chizma chizish, eskiz tuzish).
4. Mustahkamlash va tahlil (xatolarni ko'rsatish, umumlashtirish).
5. Baholash (mezon asosida). Uyga vazifa berish.

Rejalashtirishda vaqt taqsimoti to'g'ri belgilansa, dars jarayoni tartibli va samarali kechadi. Chizmachilik fanida baholash faqat nazariy bilim bilan cheklanmaydi, balki amaliy ishlarning sifati asosida ham amalga oshiriladi. Rejalashtirishda quyidagi baholash shakllarini belgilash tavsiya etiladi:

- og'zaki savol-javob;
- grafik diktant;
- amaliy chizma ishlari;
- test sinovlari;
- loyiha va portfoliolar;
- oraliq va yakuniy nazorat ishlari.

Baholash mezonlari aniq bo'lsa, o'quvchi o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashadi.

Chizmachilik darslarini rejalashtirish metodikasi ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Darsni rejalashtirish jarayonida ilmiylik, tizimlilik, ko'rgazmalilik, amaliyotga yo'naltirilganlik va individual yondashuv tamoyillariga amal qilish muhim hisoblanadi. Yillik, choraklik va kunlik rejalashtirish orqali o'qituvchi chizmachilik fanining mazmunini izchil tashkil etadi hamda o'quvchilarda grafik savodxonlik, fazoviy tasavvur va texnik tafakkurni rivojlantirishga erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2012.
2. Saidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2010.
3. Muslimov N.A. Kasb ta'limi metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2016.
4. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
5. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In E Conference Zone (Vol. 1, pp. 12-13).
6. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT, 4(11), 86-90.

7. Qosimova, N. (2022). IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS. USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY." Scienceweb academic papers collection.
8. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. *Educational and Pedagogical Sciences*, 14(7), 2167-2170.
9. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In *E Conference Zone* (Vol. 1, pp. 12-13).
10. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
11. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.
12. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. *Educational and Pedagogical Sciences*, 14(7), 2167-2170.
13. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
14. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). UMUMTA'LIM MAKTABLARINING 5-SINF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA "O'ZBEKISTON RASSOMLARI" MAVZUSIDA RASM ISHLASH METODIKASINI O'RGATISH. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 147-151).
15. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). ZAMONAVIY CHIZMACHILIK DARSLARINI TASHKIL ETISHDA IJTIMOIIY FALSAFANING AHAMIYATI. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 152-160).